

Mirosława Katarzyna Pytlewska

Okręgowa Izba Radców Prawnych w Warszawie

ORCID: 0000-0002-0299-055X

REJESTRACJA STANU CYWILNEGO DZIECI ZE ZWIĄZKÓW OSÓB TEJ SAMEJ PŁCI W POLSCE

ABSTRACT

Registration of the civil status of children from same-sex relationships in Poland

The cohabitation of informal relationships and same-sex marriages contracted outside Poland determines the legal situation of children from such households. Citizenship is acquired by birth, as minors acquire Polish citizenship if at least one of their parents is a Polish citizen. A foreign birth certificate is proof of birth, and its probative value does not depend on entry in the Polish civil registry system. In the case of children born in a civil partnership, the difficulty lies in documenting the acquisition of citizenship, rather than the citizenship itself. Citizenship can be proven by transcribing a foreign birth certificate, which is necessary to issue a Polish passport and assign a personal identification number (PESEL). In such cases, the problem is the transcription of the birth certificate of a child born in a relationship not recognized by Polish law, which only recognizes heterosexual marriages. It is necessary to balance the constitutional protection of heterosexual marriage in Poland with the best interests of children having same-sex parents.

Keywords: same-sex marriage and parenthood, adoption by same-sex couples, surrogacy, gender reassignment, gender affirmation.

Słowa kluczowe: małżeństwo i rodzicielstwo osób homoseksualnych, adopcja przez pary jednopłciowe, surogacja, zmiana płci

Wstęp

W Polsce nie nastąpiła instytucjonalizacja związków osób tej samej płci, zarówno partnerskich, jak i małżeńskich. Jednak osoby te mają możliwość zawarcia związku w państwach dopuszczających taką prawną formę wspólnoty życia. W aktach urodzenia dzieci zrodzonych w takich związkach poza Polską jako ich rodzice wpisywane są dwie osoby tej samej płci. Dotyczy to częściej kobiet, ponieważ aby w związku homoseksualnym dwóch mężczyzn urodziło się dziecko, niezbędne jest skorzystanie z procedury surogacji zakazanej w wielu krajach¹. Jako że obywatelstwo polskie nabywa się przez urodzenie z rodziców będących obywatelami polskimi (art. 34 ust. 1 Konstytucji RP), polemiczne stało się transkrybowanie zagranicznego aktu urodzenia dziecka pochodzącego ze związku dwojga osób tej samej płci. Zgodnie bowiem z art. 18 Konstytucji RP małżeństwo definiowane jest jako związek kobiety i mężczyzny. Polskie regulacje nie nadążają za kohabitacją związków niesformalizowanych oraz nie uwzględniają tego, że osoby tej samej płci zawierają małżeństwa poza Polską. To zaś kreuje sytuację prawną dzieci pochodzących z takich wspólnot życia.

1. Akta stanu cywilnego

Wpis o urodzeniu dziecka jest aktem stanu cywilnego, który jest formą rejestracji stanu cywilnego w rejestrze. Stanem cywilnym jest sytuacja prawna osoby wyrażona przez cechy indywidualizujące osobę, kształtowana przez zdarzenia naturalne², którymi jest m.in. urodzenie się człowieka.

Polskie akta stanu cywilnego są wyłącznie dowodem zdarzeń w nich stwierdzonych, ich niezgodność z prawdą może być zaś udowodniona jedynie w postępowaniu sądowym – art. 3 p.a.s.c. Zasadę prowadzenia rejestru wyrażono w art. 103 p.a.s.c., zgodnie z którym kierownik urzędu stanu cywilnego albo konsul odmawia rejestracji zdarzenia, jeżeli [...] rejestracja zdarzenia byłaby sprzeczna z podstawowymi zasadami porządku prawnego RP. Polska rejestracja urodzenia dziecka jako stanu cywilnego oraz rejestracja osób jako matki i ojca może być pierwotna w przypadku wystąpienia tego zdarzenia w Polsce, jak i pośrednia, czyli pochodna od dokonanej uprzednio poza Polską rejestracji zagranicznej. Dla załatwienia niektórych szczegółowych spraw administracyjnych polskie organy mogą wymagać od strony przedłożenia transkrybowanego, a więc polskiego, aktu stanu cywilnego. Zgodnie bowiem z art. 104 p.a.s.c. zagraniczny dokument stanu cywilnego, będący dowodem zdarzenia i jego rejestracji, może zostać przeniesiony do rejestru stanu cywilnego w drodze transkrypcji³.

1 Wykaz przepisów dotyczących macierzyństwa zastępczego wg krajów za: <https://uamedtours.pl/blog/article/gdzie-macierzynstwo-zastepcze-jest-legalne-w-europie> [dostęp: 30 lipca 2025 r.].

2 Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego, (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 594), dalej: p.a.s.c.

3 Zob.: wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Krakowie z dnia 10 maja 2016 r., III SA/Kr 1400/15, CBOSA; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 marca 2007 r., III CSK 380/06, LEX nr 457689;

2. Transkrypcja aktów urodzenia dzieci ze związków jedнопłciowych

W polskim systemie prawnym, nieprzewidującym rejestrowanych związków ani małżeństw osób tej samej płci, wszczynane są postępowania administracyjne warunkowane wnioskami żądania rejestracji w polskich aktach urodzenia obojga rodziców tej samej płci w trybie art. 104 i nast. p.a.s.c. Prawo polskie uznaje, że dziecko pochodzi od kobiety i mężczyzny, określa, kto jest matką i ojcem, a więc że rodzice to osoby różnej płci. Jednocześnie z polskich regulacji nie wynika, że matką może być inna kobieta niż ta, która dziecko urodziła. Brak również regulacji dopuszczających uznanie, że drugim z rodziców (w znaczeniu prawnym, nie biologicznym) może być osoba tej samej płci. Zgodnie bowiem z zasadą wyrażoną w art. 61⁹ k.r.i.o. matką dziecka jest kobieta, która je urodziła.

Zagraniczny dokument stanu cywilnego, będący dowodem zdarzenia i jego rejestracji, jedynie może (a nie musi) zostać przeniesiony do rejestru stanu cywilnego w drodze transkrypcji (art. 104 ust. 1 p.a.s.c.). Z obligatoryjną transkrypcją mamy natomiast do czynienia jedynie w przypadku, gdy obywatel polski, którego dotyczy zagraniczny dokument stanu cywilnego, posiada akt stanu cywilnego potwierdzający zdarzenia wcześniejsze, sporządzony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, i żąda dokonania czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego lub ubiega się o polski dokument tożsamości lub nadanie numeru PESEL (art. 104 ust. 5 p.a.s.c.). Dokonywana przez kierownika urzędu stanu cywilnego transkrypcja polega na wiernym i literalnym przeniesieniu treści zagranicznego dokumentu stanu cywilnego zarówno językowo, jak i formalnie, bez żadnej ingerencji w pisownię imion i nazwisk osób wskazanych w zagranicznym dokumencie stanu cywilnego. Zgodnie bowiem z art. 105 ust. 1 p.a.s.c. treść zagranicznego dokumentu stanu cywilnego przenosi się do rejestru stanu cywilnego w formie czynności materialno-technicznej, zamieszczając w akcie stanu cywilnego adnotację o transkrypcji, przy czym nie powinno się wpisywać do rejestru informacji, które nie znajdują wystarczającej podstawy w regulacjach prawa materialnego, właściwego dla rozstrzygnięcia danej kwestii prawnej⁴.

Problem rejestracji dzieci ze związków jedнопłciowych nie dotyczy wyłącznie transkrypcji zagranicznych aktów stanu cywilnego, lecz de facto występuje przy wymaganiach dowodowych w sprawie o wydanie paszportu lub dowodu osobistego. Na kanwie tych regulacji należy rozróżnić postępowania administracyjne dotyczące spraw szczegółowych, potencjalnie z nimi skorelowanych, a mianowicie sprawy o nadanie numeru PESEL⁵, o stwierdzenie obywatelstwa⁶ lub o wydanie dowodu tożsamości⁷, choć zdaniem Katarzyny Banasik w polskim prawie nie ma ustawowej definicji dokumentu stwierdzającego tożsamość⁸. Zgodnie z art. 3 u.e.l. ewidencję ludności prowadzi się w Powszechnym

wyrok WSA w Warszawie z dnia 1 kwietnia 2010 r., IV SA/Wa 270/10, LEX nr 620136; postanowienie SN z dnia 3 czerwca 2011 r., III CSK 259/10, LEX nr 1129120.

4 M. Wojewoda, *Pater est quem transcriptio demonstrant? O potrzebie zmiany art. 105 ust. 3 Prawa o aktach stanu cywilnego*, „Metryka” 2019, nr 1, s. 65–82.

5 Ustawa z dnia 24 września 2010 r. o ewidencji ludności (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 274), dalej: u.e.l.

6 Ustawa z dnia 2 kwietnia 2009 r. o obywatelstwie polskim (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1989), dalej: u.o.

7 Ustawa z dnia 6 sierpnia 2010 r. o dowodach osobistych (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 671).

8 K. Banasik, *Dokumenty stwierdzające tożsamość*, „Prokuratura i Prawo” 2018, nr 6, s. 98.

Elektronicznym Systemie Ewidencji Ludności, który tworzy rejestr PESEL, oraz w rejestrach mieszkańców prowadzonych w systemie teleinformatycznym. Zgodnie z art. 8 pkt 3 u.e.l. w rejestrze PESEL gromadzone są m.in. dane dotyczące imion i nazwisk rodowych rodziców, co w przypadku rodziców tej samej płci w kontekście braku regulacji prawnych w Polsce jest wyzwaniem dla administracji.

3. Transkrypcja w orzecznictwie

Sądy administracyjne w sposób niejednolity rozstrzygały sprawy transkrypcji, tj. przeniesienia treści zagranicznego dokumentu, w którym jako matka i ojciec dziecka wpisane są dwie osoby tej samej płci. W postępowaniach administracyjnych kierownicy USC (oraz wojewodowie) odmawiali rejestracji w akcie urodzenia dziecka i wpisu jako rodziców osób tej samej płci. Dotyczy to przypadków dzieci urodzonych w związku osób tej samej płci w państwie, które dopuszcza taką formę wspólnoty życia. Przyczynę odmowy przerejestrowania w polskim akcie urodzenia danych dziecka i wpisania jako „matki” i „ojca” dwóch osób tej samej płci stanowił art. 107 p.a.s.c.: Kierownik urzędu stanu cywilnego odmawia dokonania transkrypcji, jeżeli dokument w państwie wystawienia nie jest uznawany za dokument stanu cywilnego [...], lub potwierdza zdarzenie inne niż urodzenie [...], lub transkrypcja byłaby sprzeczna z podstawowymi zasadami porządku prawnego RP.

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 30 listopada 2018 r.⁹ dotyczył natomiast nabycia obywatelstwa polskiego przez dziecko. Uznano w nim, iż dla statusu prawnego dziecka, w tym możliwości potwierdzenia posiadania polskiego obywatelstwa w oparciu o art. 4 ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o obywatelstwie polskim¹⁰, nie ma znaczenia, czy urodziła je matka zastępcza, lecz to, że rodzi się istota ludzka obdarzona przyrodzoną i niezbywalną godnością, która ma prawo do obywatelstwa, jeśli jedno z rodziców jest polskim obywatelem. Zagadnienie nabycia obywatelstwa podlega wyłącznie reżimowi publicznoprawnemu. Nie będą miały zastosowania w sprawie normy prawno-rodzinne, które wskazują na sposoby potwierdzenia biologicznego pokrewieństwa między dzieckiem a jego rodzicami. W sprawie nie będzie miała też zastosowania wyrażona w art. 7 ust. 1 p.p.m. zasada porządku publicznego (*ordre public*) stanowiąca, że nie stosuje się prawa obcego, gdy jego zastosowanie wywołałoby skutki sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego RP.

W przeważającej liczbie spraw kierownicy urzędów stanu cywilnego oraz wojewodowie odmawiali rejestracji urodzenia dzieci pochodzących od osób tej samej płci, linia orzecznicza uległa zaś zmianie po wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z dnia 5 kwietnia 2018 r., II SA/Po 1169/17¹¹, w którym sąd, powołując się na dobro dziecka jako wartość chronioną konstytucyjnie, uznał ją za wartość nadrzędną,

⁹ II OSK 1868/16, LEX nr 2590773.

¹⁰ Dz.U. z 2000 r. nr 28, poz. 353 z późn. zm. (nieobowiązujący); ustawa utraciła moc na podstawie art. 69 u.o.

¹¹ LEX nr 2478177.

oznaczającą, że inne dobra i interesy nie powinny mieć pierwszeństwa przed tą zasadą. W przypadku sprzeczności pomiędzy przepisami rangi ustawowej a dobrem dziecka pierwszeństwo ma natomiast dobro dziecka, ponieważ jest to sprawa nadrzędna. Sąd stwierdził, że klauzula generalna, jaką jest dobro dziecka czy też interes dziecka, jest środkiem dostosowania prawa ustawowego do konkretnych sytuacji życiowych.

Podobnie NSA w postanowieniu z dnia 17 kwietnia 2019 r., II OSK 1330/17¹², stwierdził, iż zagadnienie dopuszczalności umieszczenia w polskich księgach stanu cywilnego wpisu osób tej samej płci jako rodziców dziecka ma ważne znaczenie w kontekście kształtowania stosunków społecznych i relacji rodzinnych oraz roli prawa pozytywnego jako ich regulatora.

W wyroku NSA z dnia 20 czerwca 2018 r.¹³ stwierdzono, iż wpisanie zagranicznego dokumentu do polskich ksiąg stanu cywilnego, który zawiera treść sprzeczną z istniejącym porządkiem, wymaga uwzględnienia regulacji zawartej w ustawie z dnia 4 lutego 2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe¹⁴, transkrypcja polega zaś na pełnym wpisaniu treści zagranicznego dokumentu do polskich ksiąg stanu cywilnego i nie jest dopuszczalna ingerencja w treść aktu przez pomijanie treści. Z tego względu wykładnia taka ma pełne umocowanie w obowiązującym porządku prawnym, nie godząc też w interes dziecka, który jest zapewniony przez moc dowodową zagranicznych dokumentów urzędowych (art. 1139 k.p.c.).

Jednak w wyroku NSA z dnia 10 października 2018 r.¹⁵ stwierdzono, że odmowa transkrypcji aktu urodzenia jest naruszeniem praw dziecka wobec gwarancji zapewnianych przez Konwencję o prawach dziecka¹⁶. W instytucji transkrypcji obligatoryjnej NSA dopatrył się podstawowego źródła obowiązku przeniesienia do polskiego rejestru stanu cywilnego zagranicznego aktu urodzenia małoletniego obywatela polskiego, w którym jako rodziców wskazano dwie kobiety. Odmowa dokonania transkrypcji ze względu na klauzulę porządku publicznego nie jest zgodna z przepisami prawa, gdyż prowadzi do naruszenia zasady transkrypcji obligatoryjnej, tj. obowiązku wynikającego z art. 104 ust. 5 p.a.s.c. Obowiązek ten został celowo wprowadzony przez ustawodawcę do obecnie obowiązującej ustawy. Transkrypcja obligatoryjna gwarantuje wydanie polskiemu obywatelowi dokumentów poświadczających jego tożsamość i w żadnym razie klauzula porządku publicznego nie może być przeszkodą w transkrypcji.

Z kolei w uchwale z dnia 2 grudnia 2019 r.¹⁷ dotyczącej dopuszczalności transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia dziecka rodziców tej samej płci NSA uznał, że przepis art. 104 ust. 5 i art. 107 pkt 3 p.a.s.c. w związku z art. 7 p.p.m. nie dopuszcza transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia dziecka, w którym jako rodzice wpisane są osoby tej samej płci.

¹² LEX nr 2681568.

¹³ II OSK 1808/16, LEX nr 2513922 z glosą: T.J. Tadla, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego”, 2019, nr 3, s. 150–160 oraz J. Jagielski, „Orzecznictwo Sądów Powszechnych” 2020, nr 2, s. 19.

¹⁴ Tj. Dz.U. z 2023 r. poz. 503, dalej: p.p.m.

¹⁵ II OSK 2552/16, LEX nr 2586953.

¹⁶ Dz.U. z 1991 r. nr 120, poz. 526.

¹⁷ II OPS 1/19, „Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego i Wojewódzkich Sądów Administracyjnych” 2020, nr 2, s. 11.

Sąd stwierdził, że transkrypcja zagranicznego aktu stanu cywilnego, w którym jako rodziców dziecka wskazuje się osoby tej samej płci, jest niezgodna z polskim porządkiem prawnym, w którym zawsze rodzicami dziecka są kobieta i mężczyzna, odmowa transkrypcji nie może zaś doprowadzić do sytuacji, w której polski obywatel nie będzie mógł uzyskać polskiego paszportu, dowodu tożsamości lub numeru PESEL. Jednak w praktyce pojawiają się bardzo poważne problemy związane z funkcjonowaniem danej osoby (dziecka) w społeczeństwie. Dlatego należy stosować zasadę, iż w przypadku jakichkolwiek wątpliwości absolutny priorytet powinno mieć dobro dziecka¹⁸.

Z kolei Sąd Najwyższy w uchwale (siedmiu sędziów) z dnia 20 listopada 2012 r. przyjął, iż akt stanu cywilnego sporządzony za granicą jest wyłącznym dowodem zdarzeń w nim stwierdzonych także wtedy, gdy nie został wpisany do polskich ksiąg stanu cywilnego¹⁹. Uzasadnił także, iż ze względu na ograniczony zakres kontroli instytucja transkrypcji w nieznacznym tylko stopniu chroni interes publiczny wyrażający się w realizacji zasad aktualności, zupełności i prawdziwości aktów stanu cywilnego. Z tego względu nieuzasadnione byłoby w tej sytuacji przydawanie jej decydującego znaczenia w zakresie statuowania mocy dowodowej zagranicznego dokumentu urzędowego. Konieczność zapewnienia jednoznaczności, stabilności i pewności prawa w odniesieniu do zdarzeń przesądzających o stanie cywilnym przemawia za przypisaniem wszystkim, a więc także zagranicznym aktom stanu cywilnego, szczególnej mocy dowodowej, o której mowa w art. 4 p.a.s.c. W świetle tej argumentacji SN wskazał możliwość zastosowania odpowiednich przepisów dla spraw dzieci mających w zagranicznych aktach urodzenia ujawnionych dwoje rodziców tej samej płci. Mianowicie zwrócił uwagę, iż Polska ratyfikowała konwencję nr 3 dotyczącą międzynarodowej wymiany informacji z zakresu stanu cywilnego, sporządzoną w Stambule dnia 4 września 1958 r.²⁰, a także konwencję nr 16, dotyczącą wydawania wielojęzycznych odpisów skróconych aktów stanu cywilnego, sporządzoną w Wiedniu dnia 8 września 1976 r.²¹, która powinna być ułatwieniem przy posługiwaniu się odpisem aktu sporządzonego w kraju będącym stroną konwencji. W przeciwnym wypadku zachodzi potrzeba przetłumaczenia zagranicznego aktu na język polski przez tłumacza przysięgłego.

Nie podlega dyskusji, iż dziecko urodzone w związku partnerskim nabywa z mocy prawa obywatelstwo polskie, jednak problemem jest udokumentowanie samego faktu posiadania obywatelstwa, które może się dokonać poprzez transkrypcję zagranicznego aktu urodzenia, niezbędnego do wydania polskiego paszportu i nadania numeru PESEL. W tej kwestii wypowiedział się SN w postanowieniu z dnia 8 maja 2015 r., III CSK 296/14²², zawierającym wytyczne co do transkrypcji do polskich ksiąg stanu cywilnego zagranicznego aktu stanu cywilnego.

Sprawa o wydanie polskiego dowodu tożsamości dziecku ma charakter administracyjny z uwzględnieniem postępowania dowodowego przy uzupełnianiu braków informacji

18 G. Kawiec, *Transkrypcja zagranicznego aktu urodzenia dziecka osób tej samej płci pozostających w związku*, „Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały” 2019, nr 2 (25), s. 13.

19 III CZP 58/12, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna” 2013, nr 5, s. 55.

20 Dz.U. z 2003 r. nr 172, poz. 1667 i 1668.

21 Dz.U. z 2004 r. nr 166, poz. 1735 i 1736.

22 LEX nr 1712817.

oraz prostowaniu danych osobowych, jednak nie na etapie wydawania dowodu tożsamości, lecz w toku postępowania o transkrypcję. Już w uzasadnieniu ustawy podkreślono, iż jednorazowa czynność transkrypcji zwolni obywatela polskiego od posługiwania się zagranicznymi dokumentami przed krajowymi organami administracji publicznej oraz obowiązku jego wielokrotnego tłumaczenia na potrzeby prowadzonych postępowań wyjaśniających²³. Jednak w ustawie (p.a.s.c.) posłużono się pojęciem dokumentu stanu cywilnego, który uwzględnia ewentualne różnice przy rejestracji zdarzeń w zagranicznych systemach.

Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości potwierdza kompetencje państw członkowskich w tym zakresie i uznaje, że ani ustawodawstwo dotyczące stanu cywilnego, ani prawo UE nie naruszają tych kompetencji²⁴.

4. Rodzicielstwo osób tej samej płci

Na straży praw dzieci, którym odmówiono transkrypcji aktu urodzenia tylko dlatego, że rodzice są tej samej płci, stoi Rzecznik Praw Obywatelskich, który wielokrotnie podejmował działania zmierzające do zapewnienia pełnej ochrony. Rzecznik wskazywał, że pomimo uznania przez NSA w wyroku z 2 grudnia 2019 r., że zagraniczne akty urodzenia dziecka – gdy rodzicami są osoby tej samej płci – są podstawą uzyskania przez dziecko polskiego paszportu, dowodu tożsamości czy numeru PESEL, to praktyka konsulów RP w zakresie żądania odpisów polskiego aktu urodzenia do wydania paszportu nie uległa zmianie. W efekcie urodzeni i mieszkający za granicą małoletni obywatele RP – których rodzice są tej samej płci – nie mają możliwości uzyskania polskich dokumentów. Z tych względów RPO wystąpił o taką zmianę przepisów, by polski odpis aktu urodzenia nie był tego warunkiem²⁵.

Rzecznik dostrzegał sytuację prawną osób pozostających w związkach jedнопłciowych oraz wychowywanych przez nie małoletnich dzieci. Była ona trudna z powodu rozbieżności w orzecznictwie dotyczącym transkrypcji zagranicznych aktów stanu cywilnego. Rzecznik uznał godność człowieka, zgodnie z art. 30 Konstytucji RP – w tym oczywiście dziecka, za źródło wolności i praw człowieka i obywatela²⁶. Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw²⁷ wprowadza w ustawie

23 Uzasadnienie do projektu ustawy – VII.2620, Prawo o aktach stanu cywilnego.

24 Np. wyroki w sprawach: Garcia Avello, C-148/02, EU:C:2003:539, pkt 25; Maruko, C-267/06, EU:C:2008:179, pkt 59; a także Grunkin i Paul, C-353/06, EU:C:2008:559, pkt 16.

25 *Dzieci ze związków osób jednej płci wciąż bez prawa do polskich dokumentów. RPO pisze do MSWiA i MSZ*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-dzieci-ze-zwiazkow-osob-jednej-plci-bez-prawa-do-polskich-dokumentow> [dostęp: 18 października 2025 r.].

26 *Opinia RPO dla MS dotycząca Projektu w sprawie akt stanu cywilnego, gdy rodzice dziecka są jednej płci*, za: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-dzieci-zwiazki-jednoplciowe-dokumenty-ms-projekt-opinia> [dostęp: 30 lipca 2025 r.].

27 <https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-zmianie-ustawy-kodeks-rodzinny-i-opiekunczy-oraz-niektorych-innych-ustaw4> [dostęp: 30 lipca 2025 r.].

p.a.s.c. przepisy określające status prawny zagranicznych aktów stanu cywilnego, odnoszących się do zdarzeń nieznanych prawu polskiemu, m.in. małżeństwa osób tej samej płci, inne rejestrowane związki tych osób i rodzicielstwo osób tej samej płci.

Jako adekwatną ochronę dla praw dzieci pochodzących ze związków osób homoseksualnych, które jako rodziców mają wpisane dwie osoby tej samej płci, projekt ustawy wprowadza w przepisach p.a.s.c. zaświadczenia potwierdzające uprawnienie do wykonywania praw określonych w art. 21 ust. 1 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, zgodnie z którym każdy obywatel Unii ma prawo do swobodnego przemieszczania się i przebywania na terytorium państw członkowskich²⁸. Zaświadczenie takie byłoby wydawane na wniosek osoby wskazanej jako rodzic małoletniego dziecka w zagranicznym akcie stanu cywilnego, który nie podlega transkrypcji z przyczyn określonych w art. 107 pkt 3 p.a.s.c., a więc z powodu niezgodności z zasadami porządku publicznego. Zaświadczenie potwierdzałoby uprawnienie osób wskazanych w tym dokumencie jako rodzice małoletniego dziecka do wykonywania wraz z nim praw wynikających z unijnej swobody przemieszczania się i pobytu.

Dodatkowo w uzasadnieniu do projektu ustawy wskazano, że zaświadczenie to będzie wykonywać wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 14 grudnia 2021 r. w sprawie C-490/20²⁹ (V.M.A. przeciwko Stolichna obshtina, rayon „Pancharevo”). W orzeczeniu tym TSUE potwierdził, że w celu umożliwienia w skuteczny sposób małoletniemu obywatelowi Unii będącemu dzieckiem rodziców tej samej płci korzystania z przysługującego mu prawa do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich z każdym rodzicem konieczne jest, aby rodzice ci mogli posiadać dokument, który wskazuje je jako osoby uprawnione do podróżowania z tym dzieckiem³⁰. W głosie do tego wyroku Michał Wojewoda³¹ wskazuje, iż prawo unijne nie wymaga, aby w Polsce następowała transkrypcja aktów urodzenia dzieci par jedнопłciowych. Jednakże Polska ma obowiązek wydawania swoim obywatelom, w tym także mającym, zgodnie z prawem obcym, rodziców jednej płci, dokumentów tożsamości umożliwiających swobodne przemieszczanie się po Unii Europejskiej. Dokumenty te nie muszą jednak ujawniać danych obu jedнопłciowych rodziców.

W tym wyroku trybunał jednoznacznie podkreślił, iż nie jest konieczne dokonanie transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia, a państwo członkowskie UE ma obowiązek wydania dokumentów tożsamości dziecku, które jest jego obywatelem, nawet jeśli jego akt urodzenia wydany w innym państwie UE wskazuje na dwoje rodziców tej samej płci.

W dniu 24 czerwca 2022 r. TSUE wydał postanowienie, rozpoznając pytanie prejudycjalne Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Krakowie zadane w postępowaniu

28 <https://eur-lex.europa.eu/PL/legal-content/summary/treaty-on-the-functioning-of-the-european-union.html> [dostęp: 30 lipca 2025 r.].

29 Wyrok TSUE z dnia 14 grudnia 2021 r., C-490/20, w sprawie V.M.A. przeciwko Stolichna obshtina, rayon „Pancharevo”, LEX nr 3271868.

30 *Ibidem*.

31 M. Wojewoda, *Rodzicielstwo osób tej samej płci w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej – glosa do wyroku TSUE z dnia 14 grudnia 2021 r. w sprawie C-490/20*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2022, vol. 27, nr 3, s. 273.

dotyczącym transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia³². Pytanie prejudycjalne zmierzało do ustalenia, czy przepisy prawa Unii Europejskiej, zapewniające prawo obywatela Unii do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich, stoją na przeszkodzie odmowie przez organy państwa członkowskiego, którego obywatelstwo posiada małoletni obywatel UE, transkrypcji jego aktu urodzenia wydanego przez inne państwo członkowskie, niezbędnej do uzyskania dokumentu tożsamości państwa członkowskiego, którego obywatelstwo posiada, z tego powodu, że prawo krajowe tego państwa nie przewiduje rodzicielstwa par jedнопłciowych, a w akcie tym jako rodziców wskazano osoby tej samej płci.

To pytanie prejudycjalne dotyczy problemu systemowego, mianowicie niewpisywania w polskim rejestrze stanu cywilnego rodzicielstwa par osób tej samej płci jako nieznanego prawa polskiemu lub które powstało za granicą w formie nieuregulowanej w Polsce. Jako argument przeciwko transkrypcji wskazywano m.in. wyrażoną w art. 18 Konstytucji RP ochronę tradycyjnego modelu rodziny wobec uznania za małżeństwo związku kobiety i mężczyzny podlegających ochronie i opiece RP.

W sytuacji małoletniego dziecka, będącego obywatelem Unii, którego akt urodzenia wydany przez właściwe organy jednego z państw członkowskich wskazuje jako jego rodziców dwie osoby tej samej płci, państwo członkowskie, którego dziecko jest obywatelem, jest zobowiązane, z jednej strony, do wydania temu dziecku dowodu tożsamości lub paszportu, nie wymagając uprzedniego przeniesienia w drodze transkrypcji aktu urodzenia tego dziecka do krajowego rejestru stanu cywilnego, a także, z drugiej strony, do uznania, podobnie jak każde inne państwo członkowskie, dokumentu pochodzącego od innego państwa członkowskiego, umożliwiające wspomnianemu dziecku korzystanie bez przeszkód, wraz z każdą ze wspomnianych dwóch osób, z przysługującego mu prawa do swobodnego przemieszczania się i przebywania na terytorium państw członkowskich³³. Tym uzasadnieniem posiłkował się NSA w wyroku z 22 maja 2025 r.³⁴, w którym potwierdził odmowę uznania dwóch matek w dowodzie osobistym dziecka, powołując się na polski porządek prawny, mimo zgodności z prawem unijnym. Wskazano, iż dokument podróży wydany małoletniej osobno lub w powiązaniu z innymi dokumentami, w danym wypadku z dokumentem wydanym przez przyjmujące państwo członkowskie danego dziecka (tutaj akt urodzenia wydany przez hiszpański organ), powinien umożliwić dziecku korzystanie z przysługującego mu prawa do swobodnego przemieszczania się i przebywania na terytorium państw członkowskich z każdą z jego dwóch matek. Sąd potwierdził, iż dowód osobisty ma bowiem charakter wtórny i nie kreuje więzi filiacyjnych. Jest niezbędny w realizacji wielu praw, w tym prawa przemieszczania się, ale niezależnie od informacji w nim zamieszczonych w zakresie imion rodziców odpowiednie połączenie z innymi dokumentami umożliwi posługiwanie się nim. Uznał tym samym, że tożsamość małoletniej, a także jej obywatelstwo, zostaną wykazane dowodem osobistym z ujawnionym wpisem jednej matki.

32 Postanowienie TSUE z dnia 24 czerwca 2022 r., C-2/21, Rzecznik Praw Obywatelskich przeciwko K.S. i in., LEX nr 3361632.

33 *Ibidem*.

34 II OSK 2155/22, LEX nr 3886824.

Orzeczenie to pozostaje w sprzeczności z opinią rzecznika generalnego TSUE z kwietnia 2025 r. dotyczącą skutków transkrypcji małżeństw jedнопłciowych, wpływającą na interpretację klauzuli porządku publicznego (art. 7 p.p.m.). Opinia Jeana Richarda de la Toura w sprawie C-278/24³⁵ zobowiązuje Polskę do transkrypcji zagranicznych aktów małżeństwa osób tej samej płci do polskiego rejestru stanu cywilnego, podkreślając, że państwo powinno wykonywać kompetencje dotyczące stanu cywilnego zgodnie z prawem UE, a brak uznania takiego związku ogranicza swobodę przemieszczania się i pobytu obywateli UE, a także narusza prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego. W opinii uznano, iż państwo członkowskie pochodzenia obywatela Unii powinno uznać małżeństwo zawarte przez niego w innym państwie członkowskim z osobą tej samej płci, nawet jeśli celem nie jest uzyskanie w pierwszym państwie członkowskim pochodnego prawa pobytu, dowodu tożsamości czy też paszportu. Obowiązek wpisania tego aktu do rejestru stanu cywilnego powinien natomiast pozostać w gestii każdego z państw członkowskich.

Podsumowanie

Do sytuacji, w których rodzicami dzieci są osoby tej samej płci, dochodzi w razie przysposobienia, w przypadkach dzieci biologicznych jednego z partnerów adoptowanych przez drugiego oraz urodzonych wskutek macierzyństwa zastępczego, a następnie uznanych lub adoptowanych przez parę tej samej płci. O ile instytucja macierzyństwa zastępczego odpowiada na świadomość praw i potrzeb mniejszości seksualnych oraz dążenie zamawiających do posiadania dziecka z pominięciem procedury przysposobienia³⁶, o tyle skorzystanie z usług matki zastępczej jest możliwe w krajach, które dopuszczają stosowanie tej instytucji i jest [...] prawnie dopuszczalną metodą uzyskania rodzicielstwa. W takich warunkach dla ochrony dziecka pozostaje następcza kwestia transkrypcji jego dokumentu urodzenia jako konsekwencji pochodzenia ze związku nieuznawanego przez prawo polskie, dopuszczające wyłącznie małżeństwa heteroseksualne. I choć WSA w Warszawie w wyroku z dnia 30 września 2020 r., IV SA/Wa 927/20³⁷, potwierdził, iż w żadnym razie nie można uzależniać nabycia obywatelstwa polskiego od transkrypcji, jej brak nie jest zaś przeszkodą potwierdzenia posiadania obywatelstwa polskiego, to sprawy mające za przedmiot transkrypcję zagranicznego aktu urodzenia wciąż pozostają aktualne. Należy wskazać, iż według literalnej wykładni art. 104 ust. 5 p.a.s.c. uznawany jest za jedyny przypadek, gdy dziecko pochodzące ze związku partnerskiego, które urodziło się za granicą, otrzymuje dokumenty potwierdzające obywatelstwo polskie³⁸.

35 ECLI:EU:C:2025:235, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=3281AE3671562797C9AE2A3CD0D13089?text=&docid=297549&pageIndex=0&doclang=PL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=13724512> [dostęp: 18 października 2025 r.].

36 M. Mikluszka, *Zagraniczne procedury tzw. macierzyństwa zastępczego (surrogacy motherhood) w świetle zasady handlu ludźmi – zagadnienia węzłowe*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2017, s. 11.

37 LEX nr 3126465.

38 M. Wąsik, *Związki osób tej samej płci. Konsekwencje braku regulacji w prawie polskim*, Warszawa 2024, s. 172.

Postulaty *de lege ferenda*

Zgodnie z przedstawioną argumentacją należy postulować, by w postępowaniach szczególnych, jak m.in.: stwierdzenie obywatelstwa, wydanie dowodu tożsamości czy też nadanie numeru PESEL, organy administracji przyjmowały, że zagraniczny akt stanu cywilnego jest dowodem pochodzenia dziecka od polskiego obywatela. W konsekwencji bezprzedmiotowa stawałaby się transkrypcja w tych przypadkach, w których jej dokonanie jest niemożliwe ze względu na obecny stan prawny.

Jako postulat *de lege ferenda* pożądana byłaby zmiana art. 104 ust. 5 p.a.s.c. dokładnie określająca zakres zagranicznej treści, która może być transkrybowana bez naruszenia podstawowych zasad prawa rodzinnego, albo też rezygnacja z obowiązku transkrypcji zagranicznego aktu stanu cywilnego, jeżeli polski obywatel ubiega się o polski dokument tożsamości lub nadanie numeru PESEL³⁹. Jako że transkrypcja jest czynnością o ograniczonej infiltracji rzeczywistości normatywnej ze względu na swój materialno-techniczny charakter, postuluje się także, by sytuacje odmowy jej dokonania były ograniczone do niezbędnego minimum⁴⁰.

39 P. Mostowik, *Problem rejestracji w polskich aktach urodzenia pochodzenia dziecka od „rodziców jedнопłciowych” na tle orzecznictwa sądów administracyjnych w 2018 r.*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2019, s. 37.

40 J. Karakulski, *Problematyka dopuszczalności transkrypcji aktu urodzenia dziecka rodziców jedнопłciowych – uwagi na kanwie najnowszego orzecznictwa Naczelnego Sądu Administracyjnego*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2021, nr 2 (60), s. 379.

Bibliografia

- Banasik K., *Dokumenty stwierdzające tożsamość*, „Prokuratura i Prawo” 2018, nr 6.
- Karakulski J., *Problematyka dopuszczalności transkrypcji aktu urodzenia dziecka rodziców jedнопłciowych – uwagi na kanwie najnowszego orzecznictwa Naczelnego Sądu Administracyjnego*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2021, nr 2 (60).
- Krawiec G., *Transkrypcja zagranicznego aktu urodzenia dziecka osób tej samej płci pozostających w związku*, „Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały” 2019, nr 2 (25).
- Mikluszka M., *Zagraniczne procedury tzw. macierzyństwa zastępczego (surrogacy motherhood) w świetle zasady handlu ludźmi – zagadnienia węzłowe*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2017.
- Mostowik P., *Problem rejestracji w polskich aktach urodzenia pochodzenia dziecka od „rodziców jedнопłciowych” na tle orzecznictwa sądów administracyjnych w 2018 r.*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2019.
- Wąsik M., *Związki osób tej samej płci. Konsekwencje braku regulacji w prawie polskim*, Warszawa 2024.
- Wilk A., *Akt urodzenia*, Warszawa 2014.
- Wojewoda M., *Pater est quem transcriptio demonstrant? O potrzebie zmiany art. 105 ust. 3 Prawa o aktach stanu cywilnego*, „Metryka” 2019, nr 1.
- Wojewoda M., *Rodzicielstwo osób tej samej płci w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej – glosa do wyroku TSUE z dnia 14 grudnia 2021 r. w sprawie C-490/20*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2022, vol. 27, nr 3.